

Ніна Рогатинська,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального права та
процесу Західноукраїнського
національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0617-6114>

Ірина Ятчишина,

студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету

ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

Досліджено злочинність неповнолітніх як особливо вразливої групи у сучасному суспільстві, а також виокремлено детермінанти цього негативного явища. Вказана проблема актуальна сьогодні, оскільки вона потенційно має негативні наслідки для молодих осіб та суспільства.

Важливим аспектом статті є аналіз причин і умов злочинності неповнолітніх у комплексі, оскільки вони взаємозв'язані і не можуть бути розглянуті окремо один від іншого. Зокрема, проаналізовано такі чинники, як недоліки сімейного виховання, безпритульність та бездоглядність, бажання самоствердитися, співпраця із злочинними угрупованнями, а також вплив засобів масової інформації та інших інформаційних ресурсів.

Проаналізувавши низку законодавчих актів, автори з'ясували порядок здійснення судочинства щодо неповнолітніх та вимоги до суддів, які його здійснюють; строки розгляду кримінальних проваджень, учасниками яких є підлітки.

Проаналізовано судову практику, що дало змогу з'ясувати, які чинники впливають на мотивацію неповнолітніх вчиняти кримінальні правопорушення (зокрема недостатній життєвий досвід; вплив оточення; схильність наслідувати вчинки інших; бажання бути самостійним і не піддаватися контролю батьків, опікунів; своєрідне тлумачення таких понять, як сміливість, чесність, дружба; відсутність критичної оцінки конкретних життєвих ситуацій).

Ключові слова: злочинність неповнолітніх, неповнолітні, детермінанти, превентивні дії, кримінальна відповідальність, судова практика.

Rohatynska N., Yatchyshyna I.

Juvenile delinquency

The article examines juvenile delinquency as a particularly vulnerable group in modern society, and also identifies the determinants of this negative phenomenon. This problem remains relevant today, as it has potentially negative consequences for young people and society as a whole.

An important aspect of the article is the analysis of the reasons and conditions of juvenile delinquency as a whole, because they are interconnected and cannot be considered separately from each other. In particular, such factors as deficiencies of family upbringing, homelessness and neglect, the desire to assert oneself, cooperation with criminal groups, as well as the influence of mass media and other information resources were analyzed.

The authors analyzed a number of legislative acts and found out the procedure for conducting judicial proceedings in relation to minors and the requirements for judges who conduct them; terms of consideration of criminal proceedings, the participants of which are teenagers.

The authors analyzed court practice, which made it possible to find out what factors influence the motivation of minors to commit criminal offenses. In particular, such factors are: insufficient life experience; the influence of the environment; tendency to imitate the actions of others; the desire to be independent and not subject to parental control; a peculiar interpretation of such concepts as courage, honesty, friendship; lack of critical assessment of specific life situations.

Keywords: juvenile delinquency, minors, determinant, preventive actions, criminal responsibility, judicial practice.

Постановка проблеми. Злочинність неповнолітніх – це складне і багатофакторне соціально-правове явище, яке активно розвивається та зумовлено комплексом різноманітних чинників. Сьогодні молодь, незалежно від гендерної, етнічної та релігійної приналежності, соціально-економічного становища, місця проживання, піддається ризикам криміногенного та віктимогенного характеру. Злочинність неповнолітніх – це одна з найбільш актуальних проблем сучасного світу, яка потребує значної уваги. На превеликий жаль, наша держава не становить винятку. Так, крадіжки, бійки, викрадення автомобілів, вживання алкоголю та наркотичних засобів, жорстокість, нанесення тяжких тілесних ушкоджень, насильство та навіть вбивство – стали для багатьох стилем життя. Але найважливіше те, що особи, які не досягли 18-річного віку, щороку все частіше поповнюють лави дорослої злочинності.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Значну увагу злочинності неповнолітніх у своїх публікаціях приділяли такі науковці, як І. К. Андрійв, Ю. А. Амбросімова, А. М. Бабенко, В. М. Бурдін, К. С. Варивода, В. О. Глушков, В. В. Голіна, В. К. Гришук, Л. М. Давиденко, Г. В. Дідківська, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, В. П. Ємельянов, О. В. Федосова, О. С. Семерак та інші правники.

Мета дослідження – розкрити проблему злочинності серед неповнолітніх в Україні, з'ясувати детермінанти цього явища, проаналізувати судову практику у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні в Україні злочинність значно молодшає. Згідно з багатьма дослідженнями вчених, злочинні дії неповнолітніх становлять резерв злочинності дорослих. Відомо, якщо особа у ранньому віці здійснила правопорушення, то існує велика ймовірність, що з часом вона скоїть його ще раз. Зазначимо, що близько 70% рецидивістів вперше вчинили правопорушення саме у підлітковому віці.

Л. В. Дундич у науковій праці посилається на вітчизняну вчену Г. В. Дідківську, яка у монографії розглядає злочинність неповнолітніх як негативне соціальне явище, що зумовлене взаємопов'язаними чинниками, швидко реагує на зміни в соціумі як вид злочинності, специфіка якої визначається ймовірнісними значеннями, отриманими у результаті вивчення правопорушень і осіб, що їх вчинили у віці від 14 до 17 років [4, с. 97].

Необхідно зауважити, що в чинних нормативно-правових актах, які визначають напрями реформування законодавства щодо запобігання злочинів, вчинених особами, які не досягли 18-річного віку, зокрема в Концепції розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні, затвердженій Указом Президента від 24.04.2011 року, на рівні з поняттям «злочинність неповнолітніх» використовується термін «дитяча злочинність» [12].

У традиційній кримінально-правовій практиці неповнолітньою вважається особа віком від 14 до 18 років. Визначальною у такому питанні є ст. 22 Кримінального кодексу України, яка встановлює загальний вік, з якого кримінальна відповідальність може настати саме з 16 років. Проте у разі вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину кримінальна відповідальність настає з 14 до 16 років [8]. Оскільки психологи, педагоги та юристи стверджують, що саме з цього віку особистість може свідомо керувати своєю поведінкою, оцінювати ступінь небезпеки для суспільства в міру, достатню для кримінальної відповідальності.

З 16 до 18 років можливе притягнення неповнолітнього до кримінальної відповідальності за більшість кримінальних правопорушень, передбачених Особливою частиною Кримінального кодексу України, за винятком злочинів, вчинених повнолітніми спеціальними суб'єктами (державними службовцями, підприємцями, військовослужбовцями тощо), що не виключає, але значно зменшує можливість потрапляння цих злочинів до структури дитячої злочинності.

Згідно зі статистичними даними, які наведені в Єдиному звіті про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень – лютий 2023 р., виявлено 107 неповнолітніх, які вчинили кримінальні правопорушення, з них 24 особи скоїли проступок, а 83 – злочин. Цікавим фактом є те, що середній вік вчинення як проступку, так і злочину становить 16–17 років. Найчастіше неповнолітні особи вчиняли крадіжки [5].

Проблема полягає у негативному вияві детермінантного впливу та недостатньому протистоянні неповнолітніх як найбільш соціально вразливої групи суспільства. Через нестабільність вікових особливостей, ціннісних орієнтацій та свідомості такі особи не можуть протидіяти негативним впливам і не підкоряться думці оточення. Саме тому налагодити стосунки між підлітками та дорослими на рівномірній правовій площині доволі проблематично. Якщо дорослі представники суспільства легко можуть морально вплинути на неповнолітніх, то останні є найбільш перспективним середовищем для впливу організованих злочинних угруповань.

Отже, причини й умови злочинності серед підлітків можна розглядати як загальні, глибинні, стійкі зв'язки і тенденції, які визначають характер конкретного кримінального правопорушення, протиріччя, що є в його основі. Виокремимо основні детермінанти злочинності серед неповнолітніх.

1. Сімейна сфера. Недоліки сімейного виховання відіграють важливу роль у визначенні детермінант, які сприяють злочинності серед неповнолітніх. Формування особистості підлітка починається у соціальній групі – сім'ї. Сім'я – це перша соціальна структура, в якій розвивається людина, і в якій значною мірою формується її особистість. Негативні соціально-економічні процеси, які супроводжують трансформацію нашого суспільства, суттєво підірвали сім'ю як соціальний інститут, який має забезпечувати фізичний, інтелектуальний та моральний розвиток дітей, оскільки батьки є гарантами безпеки у формуванні цінностей та навичок.

Багато досліджень показують, що переважна більшість неповнолітніх правопорушників мають неблагополучні сім'ї. Ця небалість на практиці насправді буває доволі різноплановою. Зазвичай це загальна атмосфера неповаги батьків одне до іншого, до своїх дітей, оточення, образливі вирази на адресу близьких людей, побиття дітей, жорстокість щодо них, демонстративна байдужість, заклопотаність батьків власними проблемами, дух цинізму, і, зрозуміло, пияцтво одного або обох батьків. Таким чином, неблагополучною може бути як сім'я, в якій панує злиденність, так і та, яка матеріально забезпечена [9, с. 262–263].

Наприклад, якщо дитина не отримує достатньо уваги та любові вдома, то вона може шукати ці речі на вулиці. Це може включати участь у банди, вживання наркотиків, крадіжки, грабежі та інші злочинні дії. Також, якщо у сім'ї є насильство, дитина може повторювати цю поведінку, вчиняючи насильство проти інших людей.

Крім того, діти, які виростають у сім'ї з низьким рівнем доходів та недостатньою підтримкою, можуть відчувати себе відстороненими від соціальних досягнень та можливостей. Це може призвести до відчуття безнадії та відчуження, що може впливати на їх рішення щодо злочинної поведінки.

Отже, проблеми у сім'ї можуть суттєво впливати на злочинність серед неповнолітніх. Для запобігання злочинності серед неповнолітніх, важливо забезпечити дітям стабільність, любов та підтримку в сім'ї та суспільстві загалом.

2. Соціальна сфера. Безпритульність і бездоглядність часто спонукають дітей на дрібні злочини, оскільки так вони намагаються привернути до себе увагу або помститися навколишньому світові.

Для підлітків характерне прагнення до самоствердження, бажання бути лідером у групі, що в поєднанні з обмеженими можливостями можуть специфічно виявитися в конкретному злочині. Так, під час зазіхань проти особистості нерідко простежується безглузда жорстокість, заподіяння жертві безлічі тілесних ушкоджень [4, с. 97–98].

3. Кримінальна сфера. На думку науковців, серйозною проблемою у запобіганні злочинності серед неповнолітніх є негативний вплив на неповнолітніх організованих злочинних структур. Дедалі частіше підлітки беруть активну участь у вчиненні допоміжних або прямих злочинних дій.

Створена за безпосередньої участі організованої злочинності мережа розваг для неповнолітніх сприяє втягненню їх у вживання наркотиків, психотропних речовин і прекурсорів, алкоголю й, що не менш небезпечно, в ідеологію відмови від усталених соціальних норм, що виражається в небажанні підлітків учитися та працювати.

Доводиться констатувати, злочинні угруповання серед неповнолітніх – це доволі актуальна проблема сьогодення. Нерідко підлітки, знайшовши однодумців, дорожать своїм становищем серед них, проте переважно не в змозі критично проаналізувати ситуацію та наслідки, які їх чекають. Такі угруповання «працюють» під керівництвом повнолітніх осіб-правопорушників, які спонукають підлітків до охорони більш «авторитетних» злочинців, знищення торговельних наметів, спекулятивної діяльності. Частина груп має, так би мовити, гастролерський характер: викрадення автомобілів, крадіжки в сільських місцевостях чи в інших містах. На думку С. І. Хом'яченко, негативне мікросередовище поступово підсилює свій вплив на неповнолітніх і значно послаблює дію позитивного макросередовища. Якщо неповнолітній випадково приєднався чи постійно перебуває в асоціальній групі, яка демонструє делінквентну поведінку, то існує велика ймовірність, що в майбутньому він буде правопорушником [13, с. 355].

Як правило, неповнолітні злочинці легко сприймають так звану кримінальну романтику, вбачаючи у ній лише вияви мужності, доблесті, «чоловічої сили». У підлітків все частіше можна спостерігати такі негативні якості, як відсутність самоконтролю, емоційна невірноваженість, упертість, імпульсивність, а нерідко й злісність, ненависть, агресивність, моральна спустошеність [4, с. 98].

У зв'язку з розвитком інформаційного середовища, не варто забувати про негативний інформаційний вплив засобів масової інформації та електронних ресурсів. Сучасні підлітки живуть в інформаційному суспільстві, де кожен медіа-продукт є в певному сенсі рекламою способу життя та цінностей, які впливають на результати їхнього вибору [6, с. 254]. Сьогодні відомо багато Інтернет-ресурсів, які демонструють жорстоку та аморальну поведінку, або «навчають» злочинним навичкам. Підлітки під емоційним враженням намагаються відтворити побачене або нав'язане їм. Вони часто не готові до інформаційного вибуху, якщо не бути належним чином захищеним, саме тому їхня психіка стає доволі вразливою.

З огляду на вказані чинники важливо розуміти, що злочинність неповнолітніх – це складне явище, яке потребує комплексного підходу до його вирішення. Основні напрямки роботи в цій сфері мають бути спрямовані на попередження злочинності серед неповнолітніх, а також на їхню соціальну, психологічну та освітню реабілітацію.

Аналіз судової практики про злочини, вчинені неповнолітніми дає змогу проаналізувати, чи дотримуються судді законодавства щодо складу суддів та розумності строків розгляду кримінальних проваджень у справах неповнолітніх, а також здійснити кримінологічну характеристику засуджених неповнолітніх відповідно до скоєних злочинів.

Частиною 14 ст. 31 Кримінального процесуального кодексу України встановлено, що кримінальне провадження щодо розгляду обвинувального акта щодо неповнолітньої особи, клопотань про звільнення від кримінальної відповідальності, застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, їх продовження, зміну чи припинення, а також кримінальне провадження в апеляційному чи касаційному порядку щодо перегляду прийнятих із зазначених питань судових рішень здійснюються суддею, уповноваженим згідно із Законом України «Про судоустрій і статус суддів» на здійснення кримінального провадження щодо неповнолітніх [7].

Згідно зі ст. 18 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» судді (суддя), уповноважені здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обираються серед суддів відповідного суду зборами суддів цього суду за пропозицією голови суду або за пропозицією будь-якого судді цього суду, якщо пропозиція голови суду не була підтримана, на строк не більше трьох років і можуть бути переобрані повторно. Також варто зазначити, що кількість суддів, які мають повноваження розглядати такі справи, визначається зборами суддів цього суду.

Зауважимо, що суддею, уповноваженим здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, може бути обрано суддю зі стажем роботи суддею не менше десяти років, досвідом здійснення кримінального провадження в суді і високими морально-діловими та професійними якостями. У разі відсутності в суді суддів з необхідним стажем роботи суддя, уповноважений здійснювати кримінальне провадження щодо неповнолітніх, обирається серед суддів, які мають найбільший стаж роботи на посаді судді [11].

Щодо дотримання строків розгляду кримінальних проваджень про кримінальні правопорушення, вчинені неповнолітніми, то відповідно до п.1 постанови Пленуму Верховного Суду України від 16 квітня 2004 року № 5 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» суди повинні дотримуватись визначених законом строків розгляду справ та неухильно забезпечувати виконання вимог матеріального і процесуального законів, якими врегульовано порядок, умови та підстави притягнення неповнолітніх до кримінальної відповідальності і визначено гарантії їхніх прав та законних інтересів [10].

Згідно з матеріалами проаналізованих кримінальних проваджень, засуджені підлітки вчинили злочини вперше. Проте трапляються випадки, коли неповнолітні до засудження раніше вже вчиняли злочини, але були звільнені від кримінальної відповідальності на підставі ч. 1 ст. 105 КК України. У таких кримінальних провадженнях неповнолітні вчинили крадіжки та хуліганство.

Із матеріалів кримінальних проваджень випливає, що вікові особливості неповнолітніх значно впливають на мотивацію їхніх вчинків. Такими властивостями є: недостатній життєвий досвід; вплив оточення, зокрема дорослих осіб; схильність наслідувати вчинки інших; бажання бути самостійним і не піддаватися контролю батьків, опікунів; своєрідне тлумачення таких понять, як сміливість, чесність, дружба; відсутність критичного оцінювання конкретних життєвих ситуацій. Ці особливості підлітків мають враховувати слідчі й судді, які зобов'язані здійснювати судовий розгляд кримінальних проваджень щодо злочинів неповнолітніх.

Під час постановлення вироку щодо неповнолітньої особи суди повинні неухильно дотримуватися основоположних принципів судочинства, зокрема законності, справедливості, обґрунтованості покарання та ухвалювати рішення щодо неповнолітнього, керуючись принципом найкращих інтересів дитини. Крім

того, судді мають максимально індивідуалізувати покарання, призначаючи його конкретному неповнолітньому за конкретне кримінальне правопорушення.

Відповідно до частини першої ст. 97 КК України суд має право звільнити неповнолітнього від кримінальної відповідальності тільки у разі, якщо ця особа вперше вчинила злочин невеликої тяжкості та за умови, що її виправлення можливе без застосування покарання. У такому разі суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру [8]. З аналізу практики судових рішень вбачається, що найбільш поширеним заходом виховного характеру, який застосовується до неповнолітніх, є застереження, а також передача неповнолітнього під нагляд батьків чи осіб, які їх замінюють, чи педагогічного або трудового колективу за його згодою, а також окремих громадян на їхнє прохання.

Так, у справі № 189/3/20 Покровським районний суд Дніпропетровської області від 14 лютого 2020 р. виніс ухвалу щодо неповнолітнього ОСОБА_4, який обвинувачується у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 185 КК України, ч. 2 ст. 185 КК України.

Судом встановлено, що ОСОБА_4 є осудною, раніше не судимою, неодруженою, навчається у 10 класі Покровської ЗОШ I-III ступенів № 3, де характеризувався як спокійний та врівноважений хлопець, однак навчатися не хотів.

Відповідно до ст. 66 КК України обставинами, що пом'якшують покарання неповнолітнього підсудного ОСОБИ_4 є щире каяття неповнолітнього у вчиненому. Обставин, що обтяжують відповідальність ОСОБИ_4 відповідно до ст. 67 КК України судом не встановлено.

У зв'язку з цим ОСОБУ_4 визнано винною у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 185 КК України, ч. 2 ст. 185 КК України та на підставі ч. 1 ст. 105 КК України вона звільняється від покарання без визначення його виду і розміру. На підставі п. 3 ч. 2 ст. 105 КК України вказано застосувати до ОСОБИ_4 примусові заходи виховного характеру у вигляді передачі неповнолітнього ОСОБИ_4 під нагляд матері ОСОБИ_5, яка проживає разом з неповнолітнім обвинуваченим, строком на 1 (один) рік [1].

Вироком від 09 вересня 2020 р. Жовтневий районний суд м. Харкова визнав неповнолітнього ОСОБУ_7 винним у вчиненні кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 296 КК України, та відповідно до ч. 1 ст. 105 КК України звільнив його від покарання.

Користуючись п. 3 ч. 2 ст. 105 КК України, до ОСОБИ_7 були застосовані примусові заходи виховного характеру: передача його під нагляд матері до досягнення ним повноліття. Оскільки обвинуваченому на момент скоєння кримінального правопорушення було 17 років, то обраний запобіжний захід діятиме лише до 5 лютого 2021 р.

Суд визнав обставинами, що пом'якшують покарання, неповнолітній вік обвинуваченого та його щире каяття у скоєному діянні. Одночасно встановлено також обставини, що обтяжують покарання, а саме: вчинення умисного діяння у стані алкогольного сп'яніння [2].

Дніпровський районний суд м. Києв виніс ухвалу про визнання ОСОБИ_1 винною у вчиненні кримінального проступку, передбаченого ч. 2 ст. 15, ч. 1 ст. 185 КК України.

Обвинувачена характеризується позитивно, має нормальний стан загального розвитку, після вчинення кримінального правопорушення не допускалося вчинення інших, на облік у лікарів психіатра та нарколога не перебуває, має належні умови життя та виховання у сім'ї, раніше до кримінальної та адміністративної відповідальності не притягувалася. ОСОБА_1 у вчиненні нею кримінального проступку щиро кається.

Таким чином, на підставі ст. 105 КК України із застосуванням до неї примусових заходів виховного характеру у вигляді застереження [3].

Зауважимо, що в разі застосування ст. 105 КК України покарання не призначаються, а здійснюється засудження без призначення покарання. Саме тому в наведеній статті закон не називає жодного виду покарань, які могли би бути призначені неповнолітньому за інших умов, і саме цим вона відрізняється від ст. 104 КК України, на підставі якої здійснюється звільнення неповнолітнього не від призначення покарання, а від відбування реального покарання вже призначеного вироком суду.

Висновки. Злочинність серед неповнолітніх є складною та багатогранною проблемою, яка потребує значної уваги та зосередженості з боку суспільства та держави.

Вплив соціальних умов та їх суперечностей на стан морального становлення молоді надзвичайно важливий, і саме в них варто шукати детермінанти злочинності загалом та злочинності неповнолітніх. Виявлено причини, які можуть спонукати неповнолітніх до вчинення кримінальних правопорушень, зокрема недостатній батьківський контроль; негативний вплив оточення та ровесників; фінансові проблеми;

відсутність критичного аналізу можливих наслідків після вчинення кримінального правопорушення; безробіття та відсутність розваг, а також відсутність чіткої мотивації на майбутнє.

Важливо розуміти, що злочинність неповнолітніх має серйозні наслідки для самих неповнолітніх, їхніх родин, а також для суспільства. Тому особливу увагу потрібно приділяти профілактиці злочинної поведінки серед неповнолітніх. Це можна зробити за допомогою соціальних та освітніх програм, спрямованих на підвищення рівня освіти та формування позитивних цінностей у дітей та підлітків. Крім того, важливо, щоб неповнолітні, які скоїли правопорушення, несли суворе і справедливе покарання і мали можливість реінтегруватися в суспільство як його повноправні члени.

Зосередившись на запобіганні злочинності, освіті та вихованні, можна значно знизити рівень злочинності серед неповнолітніх та покращити їхнє майбутнє. Однак для цього потрібні спільні зусилля суспільства, держави, освітніх і медичних установ, а також сімей та кожного громадянина.

Список використаних джерел

1. Вирок від 14.02.2020 по справі № 189/3/20. URL: <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87589916> (дата звернення: 15.05.2023).
2. Вирок від 09.10.2020 по справі № 639/4664/20. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/92104074> (дата звернення: 12.05.2023).
3. Вирок від 09.12.2021 по справі № 755/18180/21. URL: <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/101763994/> (дата звернення: 11.05.2023).
4. Дундич Л. В. Проблема злочинності серед неповнолітніх в Україні та заходи запобігання їй. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2019. Т. 2. № 45. С. 96–99.
5. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за січень-лютий 2023 р. URL: <https://gr.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchinili-kriminalni-pravoporushennya-2> дата звернення: 13.05.2023).
6. Загранична В. Б., Кулик Л. М. Детермінанти злочинності неповнолітніх. *Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави: Матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Одеса, 31 берез. 2021 р.* С. 253–254.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI: станом на 5 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 26.03.2023).
8. Кримінальний кодекс України : Кодекс України від 05.04.2001 р. № 2341-III: станом на 27 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 24.03.2023).
9. Кримінологія : підручник / О. М. Джу́жа, В. В. Васи́левич, В. В. Черней, С. С. Чернявський та ін. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2020. 612 с.
10. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх : Постанова Верхов. Суду України від 16.04.2004 р. № 5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04#Text> (дата звернення: 27.03.2023).
11. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII: станом на 23 груд. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 26.03.2023).
12. Указ Президента України «Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні» від 24 травня 2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597/2011#Text> (дата звернення: 26.03.2023).
13. Хом'яченко С. Аналіз причин злочинної поведінки неповнолітніх. *Права людини в епоху цифрових трансформацій: Матеріали XII Міжнар. науково-практ. конф., м. Київ, 22 лют. 2022 р.* Тернопіль, 2022. С. 353–356.

References

1. *Urok vid 14.02.2020 po spravi №189/3/20 [Judgment of 14 February 2020 in Case №189/3/20]*. Retrieved from <https://zakononline.com.ua/court-decisions/show/87589916> [in Ukrainian].
2. *Urok vid 09.10.2020 po spravi №639/4664/20. [Judgment of 09 October 2020 in Case №639/4664/20]*. Retrieved from <https://verdictum.ligazakon.net/document/92104074> [in Ukrainian].
3. *Urok vid 09.12.2021 po spravi № 755/18180/21. [Judgment of 09 December 2021 in Case №755/18180/21]*. Retrieved from <https://youcontrol.com.ua/ru/catalog/court-document/101763994/> [in Ukrainian].
4. Dundych, L. V. (2019). Problema zlochynnosti sered nepovnoolitnikh v Ukraini ta zakhody zapobihannia yii [The problem of juvenile delinquency in Ukraine and preventive measures]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho*

- humanitarnoho universytetu. Serii: «Yurysprudentsiia» – Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Jurisprudence, 2 (45), 96–99. [in Ukrainian].*
5. *Yedyniy zvit pro osib, yaki vchynyly kryminalni pravoporushennia za sichen-liutyi 2023 r. [The only report on persons who committed criminal offenses for January-February 2023].* Retrieved from <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-osib-yaki-vchynyly-kryminalni-pravoporushennya-2> [in Ukrainian].
 6. Zahranychna, V. B., Kulyk, L. M. (2021). Determinanty zlochynnosti nepovnitnikh. [Determinants of juvenile delinquency]. *Rol ta mistse pravookhoronnykh orhaniv u rozbudovi demokratychnoi pravovoi derzhavy: Mizhnar.nauk.-prakt. internet-konf. Odesa, 31.03.2021 [The role and place of law enforcement agencies in the development of a democratic legal state: materials of the XIII International. scientific and practical Internet Conf., Odessa, 31.03.2021]*, 253–254 [in Ukrainian].
 7. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy [Criminal Procedure Code of Ukraine]* (2012). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> [in Ukrainian].
 8. *Kryminalnyi kodeks Ukrainy [Criminal Code of Ukraine]* (2001). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> [in Ukrainian].
 9. Dzhuzha, O. M., Vasylevych, V. V. & Cherniei, V. V. (Eds.) (2020). *Kryminolohiia. [Criminology]*. Kyiv [in Ukrainian].
 10. *Pro praktyku zastosuvannya sudamy Ukrainy zakonodavstva u spravakh pro zlochyny nepovnitnikh: Postanova Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 16.04.2004 r. №5 [On the practice of applying legislation by courts of Ukraine in cases involving crimes by minors : Resolution of the Supreme Court of Ukraine dated 16.04.2004. №5]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04#Text> [in Ukrainian].
 11. *Pro sudoustrii i status suddiv: Zakon Ukrainy vid 02.06.2016 r. № 1402-VIII. [On the judicial system and the status of judges: Law of Ukraine dated 02.06.2016. № 1402-VIII]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> [in Ukrainian].
 12. *Ukaz Prezydenta Ukrainy «Pro Kontseptsiu rozvytku kryminalnoi yustytzii shchodo nepovnitnikh v Ukraini» vid 24 travnia 2011 roku [Decree of the President of Ukraine «On the Concept of the Development of Criminal Justice for Minors in Ukraine» dated 24.05.2011]*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/597/2011#Text> [in Ukrainian].
 13. Khomiachenko, S. (2022). Analiz prychn zlochynnoi povedinky nepovnitnikh [Analysis of the causes of criminal behavior of minors]. *Prava liudyny v epokhu tsyfrovyykh transformatsii: XII Mizhnar.nauk.-prakt. konf., Kyiv, 22.02.2022 – Human rights in the era of digital transformations: Materials of the XII International scientific and practical conference, Kyiv, February 22. 2022]*, Ternopil, 353–356 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 14.06.2023